

10 02 00 ЗАБОНШИНОСӢ
10 02 00 ЯЗЫКОЗНАНИЕ
10 02 00 LINGUISTICS

10 02 20 СРАВНИТЕЛЬНО-ИСТОРИЧЕСКОЕ, ТИПОЛОГИЧЕСКОЕ И
СОПОСТАВИТЕЛЬНОЕ ЯЗЫКОЗНАНИЕ

10 02 20 COMPARATIVE, HISTORICAL AND TYPOLOGICAL LINGUISTICS

УДК 81

ББК 81.2Т-2

**КАТЕГОРИЯҲОИ ГРАММАТИКИИ
ШАКЛҲОИ ҒАЙРИТАСРИФИИ
ФЕЪЛ ДАР ЗАБОНҲОИ АНГЛИСӢ
ВА ТОЧИКӢ**

Ибрагимова Раъно Абдушукуровна,
н.и.филол., дотсенти кафедраи тарҷума ва
грамматикаи забони англисии МДТ «ДДХ ба
номи акад. Б.Ғафуров» (Тоҷикистон, Хуҷанд)

**ГРАММАТИЧЕСКИЕ
КАТЕГОРИИ НЕЛИЧНЫХ
ФОРМ ГЛАГОЛА В АНГЛИЙСКОМ
И ТАДЖИКСКОМ ЯЗЫКАХ**

Ибрагимова Рано Абдушукуровна,
к.филол. н., доцент кафедры перевода и
грамматики английского языка ГОУ «ХГУ им.
акад. Б. Гафуров» (Таджикистан, Худжанд)

**GRAMMATICAL
CATEGORIES
OF NON-FINITE FORMS
OF VERBS IN ENGLISH
AND TAJIK LANGUAGES**

Ibraghimova Rano Abdushukurovna,
candidate of philological sciences, Associate
Professor of the department of English grammar
and translation under Khujand State University
named after academician Bobojon Gafurov.
E-MAIL: rano1977@list.ru

Калидвожаҳо: шаклҳои ғайритасрифии феъл, вербалия, масдар, герундий, сифати феълии I, сифати феълии II, категорияҳои грамматикӣ, категорияи тартиб, категорияи намуд, категорияи нисбияти замонӣ, категорияи самти амал

Дар мақолаи мазкур категорияҳои грамматикии шаклҳои ғайритасрифии феъл дар забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ мавриди таҳқиқ ва таҳлил қарор гирифтааст. Категорияҳои грамматикӣ дар низоми шаклҳои ғайритасрифии феъл дар забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ низоми бисёр мураккаб маҳсуб меёбанд. Дар забони англисӣ: масдар, герундий, сифати феълии I, сифати феълии II ва дар забони тоҷикӣ: масдар, сифати феълӣ, феъли ҳол – шаклҳои ғайритасрифии феъл ба шумор мераванд. Ин вербалияҳои категорияҳои грамматикии ба худ хосро доранд. Дар забонҳои муқоисасишаванда сифати феълӣ категорияи тартиб доранд, ки он дар забони тоҷикӣ сеузва, вале дар забони англисӣ дуузва мебошад.

Ключевые слова: *неличные формы глагола, вербалии, инфинитив, герундий, причастие I, причастие II, грамматические категории, категория порядка, категория вида, категории временной отнесенности, категория залога*

Рассматриваются грамматические категории неличных форм глагола в грамматической структуре английского и таджикского языков. Грамматические категории в системе неличных форм глагола в английском и таджикском языках являются сложной системой. В английском языке неличными формами глагола считаются инфинив, герундий, причастие I и причастие II. В таджикском языке указанными единицами принято считать инфинитив, причастие и деепричастие. Исследуемые вербалии в сопоставляемых языках имеют специфические грамматические категории. В обоих языках причастие характеризуется категорией порядка. В таджикском языке указанная категория причастия является трёхчленной, тогда как в английском эта вербалия является двухчленной.

Key words: *nonfinite forms of verbs, verbals, infinitive, gerund, participle I, participle II, grammatical categories, category of order, category of aspect, category of tense appurtenance, category of voice*

The article dwells on grammatical categories of verbals in grammatical structures of English and Tajik languages. Grammatical categories in the system of verbals in English and Tajik languages present a complicated system. Infinitive, gerund, Participle I and Participle II are verbals of the English language. The verbal system of the Tajik language includes infinitive, participle and subparticiple. The researched verbals in the languages correlated have specific grammatical categories. The participle in both languages is characterized with the category of order in the Tajik language the indicated category of participle is three-membered, while in the English language this non-finite form is two membered.

Шаклҳои ғайритасрифии феъл воҳидҳои луғавию грамматикӣ буда, дар баробари маъноӣ амалу ҳолат боз баъзе аломатҳои исму сифатро доро мебошанд. Дар забони англисӣ чор шакли ғайритасрифии феъл ҷудо карда мешавад: масдар (*to send*), герундий (*sending*), сифати феълии I (*sending*), сифати феълии II (*sent*). Сифати феълии I ва герундии забони англисӣ аз рӯи сохт (шакл) ба ҳам монанданд, лекин аз ҷиҳати семантикӣ ва синтаксисӣ аз ҳамдигар фарқ мекунанд. Дар забони тоҷикӣ шаклҳои ғайритасрифии феъл масдар (*хондан*), сифати феълӣ (*хонда, хонда истода, мехонда*), феъли ҳол (*давои, гӯён*) ба шумор меравад. Ҳангоми таҳлил ва таҷқиқи сифати феълии забони тоҷикӣ дар асоси татбиқи методи тазоди назари муҳаққиқон нисбат ба ин ҳодисаи грамматикӣ забони тоҷикӣ изҳор карда шудааст (3).

Дар забоншиносии англисӣ қайд карда мешавад, ки масдар дорои категорияҳои грамматикӣ намуд, нисбияти замонӣ ва самт мебошад. Аз ҷумла, дар китоби грамматикаи забони англисӣ М.А. Ганшина ва И.М. Василевская оид ба категорияи самт чунин омадааст: “Масдари феълҳои гузаранда тафрикаи категориявии самтӣ дорад” (6, с. 251). Дар он инчунин гуфта шудааст, ки сифати феълии феълҳои гузаранда дорои шаклҳои фоил ва мафъуланд (6, с. 282).

Дар забони англисӣ масдар шакли луғавӣ феъл аст. Он аслан нишондиҳандаи худ – ҳиссаҳои «to» - ро дорад, ки дар луғат оварда намешавад, вале дар занҷири нутқ он ҳиссаҳо гоҳо истифода мегардад ва гоҳо ихтисор мешавад. Мисол:

He seems to have half of dozen languages at his finger-tips; and there is nothing to prevent his keeping up his newspaper connections from here (14, p. 150).

I wonder if you could be an angel and go over and see to it for me (15, p.89).

Дар забони тоҷикӣ масдар аз асосии замони гузаштаи феъл тавассути ҳамроҳ кардани морфемаи «-ан» сохта мешавад. Морфемаи «-ан» гоҳо меафтад, ки ин ҳолатро масдари ноқис мегӯянд.

Мисол:

Ҳамин шуду Стёна ба нӯшидан одам кард (10, p.54).

Меҳмонон ҳам барои рафт аз ҷояшон хестанд (8, p.79).

Баъзе ҷадидон ба мо ҳам ёрӣ хоҳанд дод (8, p.85).

Дар ин мисолҳо танҳо «дод» дар таркиби «хоҳанд дод» масдари ноқис маҳсуб мешавад. Масдари ҳар ду забон категорияи худуд дорад:

а) Худуди давомдор, ки ҳоси ду забон аст:

It's extremely funny for me to be consoling you. – Тасаллӣ ёфта истодани ту бароям басо хандаовар буд.

Воҳидов беҳтар шуда истодани корҳои маорифро ба худ нисбат додани шуд (9, p.200). – Vohidov tried to associate improving the system of education with his activity.

Масдар дар забонҳои муқоисашаванда категорияи самт дорад, ки он фарогири ду шакли категориалист:

а) шакли фоили масдар: гирифтн – *to take, to dig – кофтан*;

б) шакли мафъули масдар: гирифта шудан – *to be taken, to be dug – кофта шудан*.

Аз ин мисолҳо аён мегардад, ки масдари мафъул дар ҳар ду забон бо воситаҳои аналитикӣ сохта мешавад. Дар забони англисӣ феъли ёвари «*to be*» ва дар забони тоҷикӣ феъли ёвари «*шудан*» ба кор меравад. Ҷузъи дуҷумлаи шакли аналитикӣ сифати феълии II (забони англисӣ) ва сифати феълии қабليات (забони тоҷикӣ) маҳсуб мешавад. Дар забони англисӣ аввал феъли ёвар меояд, дар забони тоҷикӣ бошад чунин феъл баъди феъли асосӣ ҷойгир мешавад:

Барои ҷӣ, барои кӣ зирифта шудани ин озуқаро ман аниқ намедонам (9, p.205).

He was burned by an avalanche and had to be dug out (12, p.97).

He caused it (the dining table) to be removed (13, p.115). – Ҷ сабабгори ба дигар ҷо кӯҷонида шудани он (мизи хӯрокворӣ) гардид [8, p. 69].

... аз муаллимӣ озод карда шудани Мансуров як кори таъҷубовар аст! – Mansurov's being retired from a teacher's position is an amazing act [9, p. 98].

Моҳияти категорияи самти масдар дар он аст, ки амали бо масдар ифодашаванда бо яке аз предметҳои дар ҷумла зикршаванда дар муносибати объекти қарор дорад. Дар мисолҳои мазкур чунин муносибат ба таври зайл ифода гардидааст: *зирифта шудани озуқа, he ... to be dug out, озод карда шудани Мансуров, it to be retired.*

Дар забони англисӣ масдар инчунин дорои категорияи тартиб аст, ки он дар натиҷаи муқобилгузории шакли перфектӣ ба шакли ғайриперфектӣ он сурат меёбад: *to write – to have written, to take – to have taken (5, c.142)*. Масдари забони тоҷикӣ чунин категорияи грамматикӣ надорад.

Шакли перфектӣ масдар ба амале далоят менамояд, ки аз амали дигар, ки тавассути шакли тасрифии феъли ҷумла ифода шудааст, қаблан воқеъ гардидааст. Баръакс, масдари ғайриперфектӣ амалро ифода менамояд, ки он ба амали дигаре ҳамзамон аст ё сониян ба вуқӯъ меояд :

1) *She was going to the station with him, to drive the car back (13, p.120).* – Барои баргардонидани овардани автомашина ӯ ҳамроҳи вай ба стансия рафта меистод (мерафт) (масдари ғайриперфектӣ).

2) *I am sorry to have heard bad news of Mr. Barkis (11, p.114).* – Аз шундани хабари нохуш нисбати ҷаноби Баркис *афсӯс мехӯрам* (масдари перфектӣ).

3) *I had some questions to ask him (11, p.115).* – Ман барои аз шумо пурсидан чанд савол доштам (масдари ғайриперфектӣ).

4) *I am sorry to have kept you waiting (11, p.116).* – Барои шуморо мунтазир карданам маъзарат мехоҳам (масдари перфектӣ).

Дар асари Б.И. Илиш роҷеъ ба категорияи самт дар системаи шаклҳои ғайритасрифийи феъл чунин қайд гардидааст: “Ба монанди шаклҳои тасрифийи феъл, вербалияҳо, яъне шаклҳои ғайритасрифийи феъл низ фоил ва мафъул ба тарзе тақсим карда мешавад, ки онро метавон дар тазодди мазкур пай бурд:

Read – be read

Have read – have been read

Reading – being read

Having read – having been read» (7, с. 272)”.

Дар забоншиносии тоҷик бошад, таҳқиқоти махсус роҷеъ ба категорияҳои грамматикӣ масдар, сифати феълӣ ва феъли ҳол мавҷуд нест. Танҳо дар китоби “Грамматикаи забони адабии ҳозираи тоҷик” маълумоти кӯтоҳ оварда шудааст. Аз ҷумла, дар китоби мазкур Д.Тоҷиев оид ба се шакли ғайритасрифийи феъли забони тоҷикӣ маълумоти зеринро овардааст: “Масдар категорияи тарз, яъне шаклҳои фоил ва мафъул дорад” (4, с. 125).

Роҷеъ ба категорияи тарзи сифати феълӣ Д.Тоҷиев менависад: “Феълҳои гузарида дорои тарзи фоил ва мафъуланд. Дар тарзи фоил худи предмет амал мекунад ё амал мекард. Дар тарзи мафъул бошад, амал ба тарафи предмет, ҳамчун объект раван мешавад ё раван шудааст” (4, с.131).

Герундий, ки хоси забони англисест, аз асоси масдар тавассути морфемаи «-ing» сохта мешавад: *going, taking, being*. Он дар худ хусусиятҳои исм ва феълро таҷассум менамояд. Герундий категорияи самт дорад: самти фоилӣ: *writing, самти мафъулӣ: being written*. Мебинем, ки самти мафъул аз феъли ёвари «to be» + морфемаи «-ing» + «participle II» феъли мустақилмаъно сохта мешавад. Самти фоилӣ бошад, он нишондиҳандаҳои грамматикиро (*be+en*) надорад. Мисол:

Instead of stopping the rain increated (15, p. 90). – Ба ҷои бозмондан борон боз авҷ гирифт.

Дар ин мисол «*stopping*» герундийи фоил мебошад, зеро амали «*stopping*» субъекти худро (*the rain*) дорад.

Баръакс, герундийи мафъул амалро ифода мекунад, ки предмете ё предметҳое таҳти таъсири он монда, ба ҳолати муайяне афтодааст:

I hate being bothered with silly questions (11, p.117).

Ин ҷумларо таҳтуллафзӣ метавон чунин тарҷума кард:

Ман бад мебинам, ки маро бо саволҳои беҷо ба таъшиши андозанд.

Дар ин ҷумла иҷрокунандаи амали «*being bothered*» (*таъшиши дода шудан, ба таъшиши андохтан*) зикр нашудааст. Вале ба қӣ раван карда шудани ин амал маълум аст (I - маро), ки он объекти ин амал мебошад. Боз як мисоли дигар:

She begged the favour of beign shown to her room (11, p.120). – *Ҷ* ултимос кард, ки ултифот намуда, ҳучраашро ба *ӯ* нишон диҳанд.

Ин чумла таҳтуллафзӣ чунин тарҷума мешавад: *Илтифоти нишон дода шудани ҳучраашро хоҳиш кард.*

Дар ин мисол герундийи мафъули «*beign shown*» (*нишон дода шудан*) ба амале далолат менамояд, ки онро на «*she*» (*ӯ*), балки шахси дигаре ба иҷро мерасонаду «*she*» (*ӯ*) бо ҳучраи худ шиносӣ пайдо мекунад, яъне *ӯ* на субъект, балки объекти амал аст.

Герундий дорои категорияи тартиб аст:

writing – having written, sending – having sent.

Ин категория ба тартиби иҷро шудани амал далолат мекунад:

You don't think of taking it now? (15, p.92) – *Оё шумо фикри ба даст овардани онро надоред?* (шакли фоилии герундий)

I'm thinking of having him plucked (15, p.94). – *Ман ба ёд оварда истодаам, ки ӯро чӣ тавр горат кардам.*

Тарҷумаи таҳтуллафзӣ: *Ман дар бораи ӯро горат карданам фикр карда истодаам.*

Фарқи байни шакли гайриперфектӣ (*taking*) ва перфектӣ (*having taken*) герундий чунин аст: Шакли аввал ба амале далолат мекунад, ки бо амали дигаре паёпай ё дар як вақт иҷро шудааст. Дар мисоли мо унсурҳои «*think*» ва «*taking*» амалҳои ҳамзамонро ифода мекунанд. Шакли перфектӣ бошад, амали қаблро зикр менамояд. Дар мисоли мо амали «*have plucked*» аз амали «*am thinking*» пештар ба вуқӯъ омадааст.

Сифати феълӣ дар ҳар ду забон мавҷуд аст. Дар забони англисӣ ду сифати феълӣро ҷудо мекунанд:

- 1) Participle I
- 2) Participle II

Дар системаи сифати феълӣи забони тоҷикӣ категорияи тартибро ҷудо мекунем, ки он дар натиҷаи муқобилгузори шаклҳои категориалии «*рафта – рафта истода – мерафта + гӣ*» ба шаклҳои категориалии феъл – хабари чумла сурат меёбад: *гирифта хондам* (яъне аввал *гирифтам*, баъд *хондам*); *гирифта мехонам* (яъне аввал *мегирам*, баъд *мехонам*); *гирифта хоҳам хонд* (аввал *мегирам*, баъд *хоҳам хонд*); *навишта истода дидам* (яъне вақти *навишта* *истодан* *дидам*); *навишта истода мебинам* (яъне вақти *навишта* *истодан* *мебинам*); *навишта истода хоҳам дид* (дар оянда вақти *навиштанам* *мебинам*); *китоби мехондагӣям гӯм шуд* (яъне дар гузафта *хонданам* *лозим буд*, *вале он гӯм шуд*); *китоби мехондагӣям гӯм мешавад* (яъне *китобе*, *ки мебоист хонам гӯм мешавад*); *китоби мехондагӣям гӯм хоҳад шуд* (яъне *китобе*, *ки мебоист дар оянда хонам*, *гӯм мешавад*).

Сифати феълӣи забони тоҷикӣ инчунин дорои категорияи ҳудуд аст, ки он дар натиҷаи муқобилгузори шаклҳои «*хонда – хонда истода – мехонда*» ба миён меояд. Узви якуми ин тазод (*хонда*) ба амали анҷомёфта далолат мекунад. Узви дууми тазод (*хонда истода*) амали давомнокро ифода менамояд. Узви сеюми тазод (*мехонда*) бошад, амали ҳудудаш номуайяно зикр менамояд (3).

Се шакли зикршудаи сифати феълӣи забони тоҷикӣ дорои шаклҳои категориалии фоил ва мафъул низ мебошанд:

Бо ишорати чашии амин ҷӯбҳои бардошташуда (шакли мафъулӣ) *ба сару зону нафуромада* (шакли фоилӣ) *дар ҳаво монданд* (8, с.87).

Сафар ба чавонзан шинос шуда истода (шакли фоилӣ), номаълум ба сурати девор бо зӯшаи чаиҳои назар андохт (9, с.207).

Сафар либоси ҷарбиш сар – сарӣ шусташудаистодаи худро (шакли мафъулӣ) боз хунолуд дид (9, с.207).

Зебӣ ганҷҳои гуфта мешудагиро (шакли мафъул) ба рӯи қоғаз навишт (8, с.90).

Охир, чӣ шуд, ки бемор ҳам оҳиста-оҳиста асрори дами худро ба ман ошкор мекардагӣ (шакли фоил), орзую ҳавасҳои ниҳониширо ба забон меовардагӣ шуд (8, с.93).

Хамин тавр, дар забони англисӣ Participle I ва Participle II ва дар забони тоҷикӣ се шакли категориалии як сифати феълӣ амал мекунад.

Сифати феълии I дар забони англисӣ мисли герундий морфемаи «-ing» дорад ва дар ду шакли категориалӣ, ки ба категорияи тартиб дохил мешаванд, истифода мегардад.

Дар ҳар ду забони муқоисашаванда сифати феълӣ категорияи тартиб дорад, ки он дар забони тоҷикӣ сеузва, вале дар забони англисӣ дуузва мебошад: *rafta* – *rafta* истода – *мерафта*; *having gone* – *going*.

Дар забони англисӣ шакли навъи «мерафта» муодил надорад ва он тавассути шакли тасрифии феъли англисӣ ифода карда мешавад:

Меҳоҳам чизҳои намедонистагиамро ёд гирам (10, с.69). – *I want to learn the things which I do not know.*

Имрӯз дидам, ки дар мо одамҳои нағз кор намекардагӣ ҳам буданд (10, с.70). – *Today I came to know that we have also got such people who don't work well.*

Шакли ғайриперфектии сифати феълии якуми забони англисӣ мисли сифати феълии ҳамзамони забони тоҷикӣ амалро ифода мекунад, ки он бо амали дигаре ҳамзамон ё пайхам воқеъ гардидааст:

Reaching his room, she turned on all the lights (13, p.117). – *Ба ҳуҷраи расида, ӯ ҳамаи ҷароғҳоро даргиронид* (пайхамии амал).

Coming down the stairs, he was full of happiness (11, p.122). – *Аз зинаи фаромада истода, ӯ худро хеле хушбахт ҳис кард* (ҳамзамонии амалҳои *coming down* – *фаромада истода* ва *was full of happiness* – *хеле хушбахт ҳис кард*).

Аз ин ду мисол бармеояд, ки шакли ғайриперфектии Participle I-и забони англисӣ гоҳо бо сифати феълии ҳамзамонӣ ва гоҳо бо сифати феълии қабليات тарҷума мешудааст, ки ин ба беҳудуд ё боҳудуд будани феъл вобаста аст. Масалан, унсури “to teach” феъли боҳудуд буда, калимаи “to come” феъли беҳудуд аст.

Шакли перфектии Participle I ба забони тоҷикӣ ҳамеша ба воситаи сифати феълии қабليات мувофиқат мекунад. Ин навъ сифати феълӣ дар ҳар ду забон ба қабلياتи як амал нисбати амали дигар далолат мекунад:

Having taken the key from the lock, she led the way up (11, p.124). – *Калидро аз даруни қулф гирифта, ӯ ба боло раҳсипор шуд.*

Яъне ӯ аввал калидро аз даруни қулф кашида гирифт, баъд ба боло раҳсипор гардид.

Participle I-и забони англисӣ категорияи самт дорад: *writing* (самти фоилӣ) – *being written* (самти мафъулӣ).

Hearing this, I determined to go to the house at once (11, p.128). – *Ибро шунда, ман ба қарор омадам, ки фавран ба хона равам.*

Барои сохтани Participle II забони англисӣ воситаи ягона надорад. Феълҳои дуруст морфемаи «-ed» қабул мекунад: *showed* – *нишон дода* (шуда), *lived* – *зиста*, *washed* – *шуста* (шуда) ва ғайраҳо. Феълҳои нодуруст шакли Participle II – ро бо

роҳҳои гуногун бунёд мекунад: *take – taken – гирифта (шуда), send – sent – фиристода (шуда), put – put – гузошта (шуда)* ва ғайра.

Ин шакли феълӣ дорои хосиятҳои сифат ва феъл мебошад.

Хосияти феълии Participle II он аст, ки вай маънои мафъул дорад, ки чун натиҷаи амали касе иҷрокарда дарк карда мешавад. Мисол, дар ибораи «*a broken cup*» – «*пиёла шикаста (гӯ)*» Participle II «*broken*» натиҷаи амали касеро ифода менамояд, ки дар натиҷаи он пиёла ба ҳолати шикастагӣ афтадааст, яъне он худаш нашикастааст, балки касе шикастааст. Ба чумлаи зерин тавачҷуҳ кунед:

The frame work is made of an iron plate beaten out then (13, p.122). – *Ин қолаб аз лавҳаи оҳанини тунуккардашуда сохта шудааст.*

Дар ин чумла ҳолати лавҳаи оҳанин тасвир гардидааст.

Як хосияти дигари феълии Participle II он аст, ки вай ҳамеша маънои амали ба анҷомрасидаро ифода намуда, дигар маънои замонӣ надорад.

Ҳамин тавр, ибраз бояд дошт, ки категорияҳои грамматикӣ дар системаи шаклҳои ғайритасрифӣи феъл дар забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ системаи хеле мураккаб ва печ дар печро ташкил медиҳад, алахусус дар забони англисӣ чор шаклҳои ғайритасрифӣи феъл мавҷуд аст, ки ба сеи онҳо тазоди тарзи феълӣ хос буда, онҳо сифати феълии I, герундий, масдар мебошанд. Сифати феълии II ягон хел категория, аз он чумла категорияи тарзи феълӣ надорад.

Дар забони англисӣ асосан масдар ва сифати феълии I амал мекунад, ки он се шаклҳои категорияли категорияи тартиб дошта, сифати феълии қабليات, ҳамзамон ва минбаъдият номида мешавад.

Герундий, ки хоси забони англисӣ аст, инчунин категорияи тартиб дорад.

Мисли забони англисӣ дар забони тоҷикӣ дар системаи шаклҳои ғайритасрифӣи феъл тарзи фоили масдар ва сифати феълии забонҳои муқоисашаванда, инчунин герундии забони англисӣ маънои мафъулро ифода карда метавонад.

Пайнавишт:

1. Бархударов Л. С., Штелинг Д. А. Грамматика английского языка. -М.: Высшая школа, 1973.- 423 с.
2. Грамматикаи забони адабии ҳозираи тоҷик. – Душанбе, 1986. -372 с.
3. Ибрагимова Р.А. Причастия в современном таджикском и английском языках/ Р.А. Ибрагимова АҚД. Душанбе, 2010.- 24 с.
4. Таджиев Д. Причастие в современном таджикском литературном языке. В кн.: «Очерки по грамматике таджикского языка». Вып. V., -Сталинабад, 1954.- 324 с.
5. Усмонов К. Грамматикаи назарии забони англисӣ. - Хучанд, 2009.- 236 с.
6. Ganshina M. A., Vasilevskaya N. M. English Grammar. -М., 1964.- 543 p.
7. Plyish B. A. The structure of modern English.- L., 1971.- 366 p.
8. Айни С. Ёддоштҳо. - Душанбе, 1990. – 352 с.
9. Ниёзӣ Ф. Сарбозони бесилоҳ. -Душанбе,- 1986. -365 с.
10. Ҷалил Р. Одамони ҷовид, -Сталинобод, 1954. -338 с.
11. Dickens Ch. *Domby and son*. In “readings from English literature” -М., 1972.-330 p.
12. Hardy Th. *Far from the madding crowd*. -Lnd., 1967.-308 p.
13. Galsworthy J. *A modern comedy*. -М., 1956.-387 p.
14. Voynich E. L. *The Gadfly*.- М., 1954.- 343 p.
15. Waugh E. *Prose. Memoirs. Essays*. -М., 1980.-448 p.

References Literature:

1. Barhudarov L.S., Shteling D.A. *Д. А. English Grammar*. -M.: *Visshaya Shkola (Higher School, 1973.- 423 pp.*
2. *Grammar of Modern Tajik Language*. – Dushanbe, 1986. -372 pp.
3. Ibraghimova R. A. *Participle in Modern Tajik and English Languages/Synopsis of candidate dissertation in philology*. Dushanbe, 2010. - 24 pp.
4. Tojiev D. *Participle in Modern Tajik Literature*. In the book.: “*Articles in Tajik Grammar*”. Ed. -V., -Stalinabad, 1954.- 324 pp.
5. Usmonov K. *Theoretical Grammar of the English Language*. - Khujand, 2009.- 236 pp.
6. Ganshina M. A., Vasilevskaya N. M. *English Grammar*. -M., 1964.- 543 pp.
7. Ilyish B. A. *The Structure of Modern English*.- L., 1971.- 366 pp.
8. Aini S. *Reminiscences*. - Dushanbe, 1990. – 352 pp.
9. Niyozzi F. *Non-Armed Soldiers*. - Dushanbe,- 1986.-365 pp.
10. Jalil R. *Immortal People*. - Stalinabad, 1954. -338 pp.
11. Dickens Ch. *Domby and Son*. In “*Readings from English Literature*” -M., 1972.-330 pp.
12. Hardy Th. *Far from the Madding Crowd*. -Lnd., 1967.-308 pp.
13. Galsworthy J. *A Modern Comedy*. -M., 1956. - 387 pp.
14. Voynich E. L. *The Gadfly*.- M., 1954.- 343 pp.
15. Waugh E. *Prose. Memoirs. Essays*. - M., 1980. - 448 pp.